

Світлана Коваль

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Ілля Коневич

студент гр. ФФм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Упродовж останніх десяти років значно збільшилась чисельність наукових досліджень основою яких є «людина», особливо активізувалися дослідження фінансової науки і практики з акцентом на домогосподарство. Характерними рисами таких досліджень стала комплексність: людина, як громадянин, як член домогосподарства, як отримувач доходів, як платник податків, як одержувач суспільних благ [1, с. 56].

Доходи домогосподарств визначають рівень життя та добробуту громадян, що у свою чергу впливає на соціально-економічний розвиток держави загалом [2, с. 47].

Про рівень результативності економічних змін у суспільстві свідчать не тільки досягнення певної економічної стабільності, але й позитивні зміни у добробуті населення, оскільки рівень життя населення – є важливим показником стану економічної системи та умовою її подальшого розвитку [5, с. 153].

Проведений критичний аналіз існуючих підходів до трактування поняття «доходи домогосподарств» дозволив виявити відсутність єдиного підходу до його трактування. Вчені по-різному тлумачать дану категорію, оскільки вона є складною та має глибокий внутрішній зміст. Розглянемо основні бачення науковців.

Автори «Економічного енциклопедичного словника» [4] трактують доходи з трьох боків: як гроші, різниця між доходами і видатками, як дивіденди та відсотки [45, с. 78].

На думку В. Омельчук, доходи домогосподарств створюють можливості для підвищення рівня суспільного добробуту та соціальної справедливості при цьому сприяють забезпеченню сталого розвитку [5, с. 8].

Близький за змістом підхід при вивченні особливостей формування доходів домогосподарств застосовує С. Коваль. На думку вченої, саме доходи, які отримують домогосподарства під час життєдіяльності є основою для характеристики рівня життя населення в Україні [6, с. 91].

На думку С. Панчишина, при визначення доходів домогосподарств доцільно застосовувати поняття «грошових потоків», зокрема: «потік заробітної плати, дивідендів, відсотків, інших грошових надходжень, котрі отримує особа чи країна упродовж певного періоду часу (переважно року)» [7, с. 552].

На думку Т. Кізими, при визначенні доходів не доцільно їх обмежувати виключно грошовими надходженнями та не враховувати натуральні доходи. Вчена для дослідження доходів домогосподарств застосувала матеріально-речовий підхід: грошові доходи та не грошові (натуральні) доходи [89, с. 141]. Ґрунтовне

дослідження доходів домогосподарств дозволило Т. Кізими виокремити два основні підходи при вивченні доходів домогосподарств: «макроекономічний, що розглядає населення як важливий суб'єкт економічної системи, і мікроекономічний, що вивчає процеси формування, розподілу, перерозподілу та використання доходів домогосподарств» [8, с. 142].

У нерозривній єдності доходів населення та якості їх життя переконана І. Андрейцева. На думку вченої, при інших однакових умовах у регіонах, де низький рівень життя внаслідок недостатнього рівня доходів, спостерігається мінімальне споживання, знижується рівень освіти та тривалості життя, якості і продуктивності праці [9].

На думку М. Швайко, саме розмір доходів домогосподарств визначає рівень їх життя [2, с. 48].

Заслуговує на увагу дослідження здійснене Т. Смовженко, яка вважає, що «доходи домогосподарства – це сукупність надходжень грошових коштів та матеріальних цінностей, які отримує сім'я впродовж певного проміжку часу (тиждень, місяць, квартал, рік)» [10, с. 124].

Зовсім інше бачення доходів домогосподарств висловлюють автори підручника «Фінанси» – всі матеріальні та інші блага, котрі надходять у розпорядження домогосподарств внаслідок розподільчих та перерозподільчих процесів валового внутрішнього продукту [11, с. 353].

У процесі вивчення праць науковців, зацікавило дослідження С. Салиги та В. Гнеушева. Вчені, для трактування фінансових ресурсів домогосподарства застосовують поняття доходів. На думку науковців, фінансовими ресурсами домогосподарства є «сукупні доходи, які знаходяться в його розпорядженні та забезпечують матеріальну базу для життєдіяльності, відтворення та реалізації особистісного потенціалу його членів» [12, с. 88].

Вважаємо, що трактування доходів домогосподарств, запропоноване Т. Кізимою є найбільш влучним: «це сукупність надходжень упродовж певного періоду часу з усіх можливих джерел у грошовій та натуральній формах, які збільшують активи домогосподарства і можуть бути спожиті ним без зменшення реальної вартості його майна» [8, с. 148].

Проведений критичний аналіз поглядів вітчизняних вчених щодо трактування доходів домогосподарств дозволяє виокремити два підходи: макроекономічний та мікроекономічний. З позиції макрорівня, доходи домашніх господарств формуються у результаті здійснення перерозподільних відносин, внаслідок яких створена у суспільстві вартість розподіляється між власниками факторів виробництва для подальшого споживання існуючих благ і послуг.

З позиції макрорівня, доходи домогосподарств представляють собою усі надходження (у грошовій та негрошовій формі), котрі отримано домашніми господарствами і які використовуються для особистого споживання, духовного та інтелектуального, фізичного, розвитку його членів без зменшення реальної вартості його майна.

Список використаних джерел:

1. Колеватова А. В., Кондрацька К. В. Роль та значення фінансів домогосподарств у ринковій економіці. *Modern Economics*. 2019. № 18 (2019). С. 55–60.
2. Швайко М. Л. Сучасні тенденції фінансів домогосподарств України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Економічна. 2020. Вип. 98. С. 46-54.
3. Піжук О. І. Структурні зміни сукупних доходів домогосподарств України в умовах цифровізації. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40). С. 153-158.
4. Економічний енциклопедичний словник: у 2-х т. Т.1. / відп. ред. С. В. Мочерний. Львів: Світ, 2005. 573 с.
5. Омельчук В. О. Доходи населення в концепції сталого розвитку: національний та регіональний виміри. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 4-10.
6. Коваль С. Л. Доходи населення України та шляхи їх зростання *Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму*: матеріали II міжн. науково-практичної конференції. м. Кам'янець-Подільський, Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. 2018. С. 90–93.
7. Панчишин С. Макроекономіка: навч. посіб. 2-ге вид. К.: Либідь, 2002. 616 с.
8. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія. Київ: Знання, 2011. 431 с.
9. Андрейцева І. Доходи і якість життя населення України: сучасний стан. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-27>
10. Смовженко Т. С. Фінансова грамотність: навчальний посібник. Київ, 2013. 314 с.
11. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид. переробл. і доповн. К.: Знання, 2012. 687 с.
12. Салига С. Я., Гнеушева В. О. Теоретичні підходи щодо визначення сутності фінансових ресурсів домогосподарств. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1. С. 87-91.